

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

☉ X O X ☉

med Ejära. Den 22 Lars Björnson ifrån Carlshamn til Uddewalla med Ståfwer, Olffman Haselop ifrån Stockholm til Bremen med Ejära, Christian Pettersson ifrån Stockholm til Amsterdam med Ejära, Lorens Rågen ifrån Synderby til Aalborg med Ejära, Hans Lindh ifrån Stockholm til Gøttheborg med samma, Johan Lindqvist ifrån Stockholm til Dublin med Jern, Oluf Nilsson ifrån Stockholm til Warberg med Salt, Tierk Harmers ifrån Calmar til Warberg med Bräder. Den 23 Lars Pederson ifrån Stockh. til Aalborg med Ejära, Kemke Peykes ifrån Nyköping til Amsterdam med Canoner, Johan Fridr. Frank ifrån Norrköp. til Amsterdam med det samma. Den 25 Johan Joch. Fischer ifrån London til Stockholm med Styckegods. Den 26 Math. Mager ifrån Ålborg til Stockholm med Malt, Jonas Nieman ifrån Port a Port til Christianstad med Salt.

Med den ifrån Hamburg ankomne Posten får man de obehageliga tidningar, at Svenske Capit. Johan Dreyer kommande ifrån bemålte ort med en Ladning Styckegods för Stockholms Räkning, blifwet af zwo Embdiske Kapare under Engelsk Flagg uti Nord-sjön tagen och upbragd til Embden.

Småsaker.

Öfwer en Balsamin.

Farwål, du tåcka Balsamina!
 Slå blommor ut för Columbina,
 På det din sägning lifna må
 Den bild som får om hjertat rå.
 Tänk intet, at du alt för mycke
 Kan bilda af mit sinnes ro:
 Ty den därinne mände bo,
 Är et Naturens Måsterstycke.

N:o 37.

Gøttheborgska Magasinet.

Den 10 September 1759.

Lärda Nyheter.

Förledet är utkom i Paris under namn af L'Esprit, det är **Quickheten**, en af de utvalbaste Böcker både til tankar, skriffätt och ämne. Quickhet lyser i hwar rad, och påskriften pryder ej mindre Författaren, än Boken. I brist af annat namn har han all nöggälig rättighet, at kännas hos Esterwerlden under detta. Man hörde wäl i början af året, at Boken fallet Skarp-tättaren i händer: och den som läser, hwad hon talar om de Asiatiske Kongar, om Kloster och Prester, och flera farliga ämnen, undrar ej mycket, at hon blef förbuden, men wäl at hon tryktes. En mera nymodig orsak til et wäntat förbud har. Författaren kanske haft i ögnastigte, när han skrifwer i Företalet: "Medelmätiga gåfwor äro den endaste Fristad, man finner, emot hat och förföljelse. Sjelswa Swagheten har nu blifwet et wärn; och detta skydd har jag, efter all sannolikhet, fast emot all min wilja, kommet til wäga med. Utan all twiswel menar Författaren sjelswa motsatsen. Han har wida sökt och uppspanat sina Tankar; Han har sunnet de flesta wid Sanningens hörn, och wadjat til Förfarenheten. Men Han wil dömas, som Philosoph, och ej som Theologue: ty han talar endast om

om människa krafter och dygder, utan att nefa eller befatta sig med de Andeliga. Kännare af alt, hvad en Bellegarde, Abbadié och flere skrifvet om människan, läggar Han till en obeskrifvelig mängd af egna syn, och förtjenar verkligen namn af Snille, eller förste Mästare i sin Betenkap.

Hela arbetet, som består af 3 Tomer i 3ve, har undergått all möjlig granskning, innan det lupt ut. Författaren säger: "Jag kan åtminstone ej förbera mig det felet, att icke gjort alt i världen till, för att vilna Almånhetens hedrande omdöme."

Som Förståndet är nära förbundet med hjertat, eller viljen och våra sinnes-rörelser; kan Han ej undgå, att löpa lika mycket in i Sedo- som Sjåla-låran. Kara och lustiga Historier, passade till ämnet, uppmuntra ej mindre läsaren, än uplysa de mörkaste, ja uplösa de benigaste, upgifter. Det skal vara en, förmodligen oskyldig, sagnad, att så främdeles upptaga några kärswar af lärdom, hemtade på den förbuds åkren. Och när jag så wida roar mine läsare, måtte de benåget ursägta, om jag hänger et stycke, rörande Swenska Rättskrifningen, bredwid någon i almånhet mera smakande Artikel. Imidlertid lofwar jag dem länge den glädjen, att Konas för Warbergs-Historien, som har det beynnerliga felet, att wåra nyttig och ledig sam.

Om Swenska Rättskrifningen.

Innu twistas helt ansvarligen, huru Swenske skal war böra ställas. Snarare torde stridande magter förenas, och stora högmål afgöras, än dessa knäpskålar bringas till någon stadga. Hwar och en rosar hemligen sitt skrifsat, och hwilken inbillar sig icke, att det

det bästa? Tror jag det samma om mit? Det wore förmåter, att sägat, och söga mindre att tänkat: men lika mycket, hvad jag säger: jag uppgifwer härmed de bästa reglor och grunder, som jag kommit öfwer. Wil någon gynna mit försök, är det wäl. Wil någon häfslat, står det Honom af hjertat fritt. Är jag sinnad, att förswara mig mot tillkommande Bombersälter, och uttågande Grammaticalske Hårar? Därpå skal jag befinna mig: hvad angår det mig, om detta Blad inset duger? Mindre kan det bry mig, att misshaga, det är att tänka olika med andra.

I. Grundsats.

En almån och ostridig skrif: wana är en Huswud: regel i Språk. Ly likasom almånheten äger frihet att tala, som hon wil, så får hon och skrifwa. Både skrifning och tal beror i början på godtycke; men sedan et wist är antaget, har det nödmändigbeten på arlarne. Det almånheten hemligen eller uppenbarligen stadgat, är för enskilt en lag; och lagar kunna ju icke häfwas, utan af Skiftaren. Alltså skrifwer den rätteligen, som följer almånna bruket, så wida det är almån. Och således skrifwer jag efter med e, twårt emot både ljudet och afledningen. Håremot synnar Herr Professor Laurel och flere.

Det almånna bruket är antingen grundat eller ej. Det förra utgör hellska Språkets art, och det sednare dess wanart. Af det förra hemtas ostridiga reglor, och kanske waragtiga, bland hwilka jag nämner följande.

I. Vocaler fördubblas ej i Swenskan. Hos oss heter det: Så många ljudare, så många stafswelser. For-

Fordom fördubblades vocalen, at därmed utmärka accenten, som tilkom stafwelsen.

2. Af närskylte och alternerande bokstäfer wäljes den, som närmast uttrycker ordets ursprung, ehuru en annan swarar närmare mot ljudet. En som de närskylte och omwärfande stafwar äro likhaltige, kan det wara lika godt, ehwilken man brukar: meningen sticker fram lika fullt. Swad är då öfrigt at hafwa afseende på, om icke på ordets ursprung?

Efter denna regel skrives e, för å uti *Herre, fiende, den, hemta, rensa, helsa, Swenske, ier* na, m. m. Om jag får skriva lemna på samma wis, kommer Etymologisterne til at döma. Likaledes borde man skriva seker, securus. Äfwen brukas o för å uti *godt, spott, komma*, m. m. Om hålla bör rätta sig mer efter det *Lyfta halten*, eller sin närskylta hölla, lemnas därhån. *Långsam* borde twiswelsutan skrivas med o, på *Biskop Rhysellius* wis, om det ej stötte för mycket mot första grundfasen. Man skrifer ock i för e uti *drift, gift, försplit*: äfwen g för k uti *ärligt*, och d för t uti *godt, seer* (Part. gen. neutr.) *Deputat* sättes e för k uti *gack*, c för s uti *Cirkon, Cirkel*.

3. Sällan fördublas en brytare (conson.) när en annan kommer efter. Med et l skrives ju *älder, alt, aldrig*; äfwen så *länka* med n, *stafla* med et s, *tort* med et r.

4. M och N fördublas icke i slutet af orden, fastän de uttalas något hårde. Swilken skrifer icke *dum, man, tum, hon, kan*? Swad af dessa reglor bör dragas, kommer febermera.

5. Mitt

5. Mindre betydande enstafwingar och ände-stafweller fördubla icke consonanten: til exempel *et, at, stal, mit, dit, intet, önskat*. Orsaken: man sätter mindre upmärksamhet på saken, fölgagteligen uttalas orden lättare.

6. Vi- och Hufwudorden fördubla consonanten, när ingen anna nkommer efter, såsom *rådd, hoppas, fall*, m. m.

7. Efter k och g kommer i at utestutas, när en swagare ljudare följer. Ingen skrifer *kif*, utan *kis*, ingen *gjurig*, utan *girig*: och nästan så almånt, åtminstone lika rätt, är *köra, göra, kår, gård, ked, gynnare, kynne*. De swagare vocaler äro e, i, y, å, ö.

8. S skrives för v i slutet af orden, som *staf för stav, graf, kif, drif*, m. m.

Til dessa widtagna bruk kan ändteligen något stäl skrivas: nu wil jag i forrhet anföra de andre.

I följande ord har man utom bruket ingen orsak, at sätta e för å: *men, med, emedan, efter, det*. Likaså o för å uti *som, om* och *dylisa*. Äfwen brukas q för k, då w följer, och c före k. Exempel har man i *quåda, gack, ic*. Icke heller ser jag, hwarföre f sticker in före w, om bruket ej wore mågtigare, än förnustet; helst uti *silfwer, äfwentyr*, och flera lånta ord.

2. Grundsats.

Et owisf och mindre stadfastat bruk rättas af det wissa och rätta. En först är nödigt, at hafwa en wisf och tilbörig skrifslag: Sedan kan och icke nekas, at et bruk är rättare, än et annat. Bår alltså almånheten skriva rätt, och de enstelte likt almånheten:

heten: likasom Styrmanen lyder förnustet, och folket Styrmanen. Men hårtill födras, at et rätt uttal blifwer afgjort. Ordens ursprung och rätta bögelser böra vara gifna, och alle åga tillfälle, at se ändelsernas ritlighet, och stamorden i sin källa.

I anledning af denne grundsats agtas följande. Man skrifwer rättare tanke än *tanka*, ty ordet hörer under första Declinationen, *werlder* för *werldar*, *quarner* för *quarnar*, *versar* för *verser*: *unna* i Imper. ej *unn*, *förlån*, ej *förlåna*, *sluter*, *concludo*, *slutar*, *claudio*, *befordra*, *commendare*, *fodra*, *poscere*.

3. Grundsats.

Et stadgat bruk tål ingen märkelig, dock någon ändring.

Utantwifwel är det swårt, at emot bättre samwete följa en ogen skriflag; men ej mindre swårt, at bryta på en gång af en inritad wana. Somliga läkemedel äro swårare, än sielfwe sjukdomen. Ingen wånjer barn i hastighet ifrån modersmjölken til stadigare mat; och almånheten är ju nästan så kinkig, som barn. Ändringar måtte därföre ske lång- och sparsamt, i synnerhet af det almånna, som förmenes ej ofta fela. De tjenar intet, at vara för gransynt i småsaker; och alla sanningar äro icke goda at höra. Med et ord, ögonen skulle förmycket ströcas, om man skref alt efter förnust och likhet. Det är en dårskap, at wilja införa et nytt Tal- och Skrif-sätt, enär et wißt blifwet almånt. Och därföre rår jag ingen, at afwika från våra widtagne misbruk, om afwikelsen gör upmärksamhet. Men finner någon skälige, at i mindre mål gå från bruket,

de dristigheten ursäktas. Med dessa tankar skrifwer jag *sporr*, *brott*, *tålt*, *agta*. Likaledes fördublar jag ej consonanten, när en annan kommer efter, utan skrifwer *altranädigste*, *sålt*, *räksam*, *gransynt*. At undwika twåtydighet, håller jag mig likwäl wid bruket i *wann*, *grann*, och wid dylika tillfällen.

4. Grundsats.

I andra mål skrifwer man, som man talar, då man talar rätt. En skriften är ju en bild af Tallet, och bilder böra likna sit mönster. När då intet hindrar, skrifwer jag, i anledning af denne och den andre grundsatsen, *människja*, *hänne*, *wård*, *hår*, *dår*, *ärewordig*, *wårt*, *Ängelandz*, och så vidare.

Bitterlekare.

Så hafwer ock mit Namn sin dag,

Och just den samme ser nu jag

Med detta ljus sig til oss laga;

När med mit namn man ock gör nås

Hvem undrar då at blodet gäs,

Och låga tankar affsed taga?

Dock usla högmod sakta dig,

Och åter ner i stofet stig;

En usling och en wäldig båda

I våra tideböcker stå;

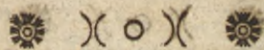
En skålm och redlig båda två

Man wid hwar andra dår får stå.

Så gack o dag! dock hör et ord:

Om ingen annan på wår jord,

Skal likwäl jag dit minne prisa

Som melar åter komma glad
 I sju och tjugo år å rad,
 Och prof af Himlens Nåd mig wis
 Sen sist du affked från mig tog,
 Har tiden varit bitter nog;
 Doch Gud i lof för alla dagar!
 Har mången dag gått mulen ner,
 Så tror jag dock at alt hvad sker,
 Sker enligt H:Errens wisa lagar.

Gack åter i det tyfsta in,
 Men kära dag dig wäl påmin,
 Kom aldrig sur och mulen åter;
 Men skulle detta likwäl ske,
 Så skal du mig ej mulen se:
 Ty jag mig Gudi öfwerlärar.

Epigrammata.

I.
 Utilitas homines mover & præcepta voluptas,
 Et speratus honor plusve minusve juvat.
 Dissidet anne pius, momentis captus iisdem?
 Dissidet: aeternum plus amat ille decus.
 Immortalis homo sperat majora, vocatus
 Majus ad officium, cultor amorque Dei.

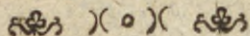
Gratia.

Tu facis acceptos, tu das commercia coeli,
 Gratia: jam mundi gloria vana, vale!

Homo Tindali.

Flectitur omnis homo momentis: machina non
 est,

Tindali similis nec tamen omnis homo.

Hwad Nytt i Staden?

den 10 September 1759.

Kundgörelser.

Med Trykningen af Newtonska Öfversättningen,
 eller de för omtalte Anmärkningar wid Daniels Pro-
 phetier och Johannis Uppenbarelse, sker, wil Gud, bör-
 jan i nästkommande månad. Och som uplagan in-
 rättas efter Pränumeranternes antal, så behagade de,
 som ästunda Exemplar, innom slutet af denne månad,
 uttaga Pränumerations = Sedlar.

En Silfversted, teknad med J. G. är förkommen
 och esterlyses.

En wäl tapetserad Kamare, med tillhöriga Meub-
 ler för en Person, är ledig och står mot hyra til tjenst
 hos Buntmakaren Enerot.

Utom en hop Åk- och Rid- tillbehör, finnes äfstillig
 annan Redskap, något af alla slag, hos Sadelmakar-
 ren Jock.

Kyrko: Tidningar.

Wid Gymnasii och Scholæ = staten härstädes äro
 följande Lärare:

Herr Mag. Elieser Poppelman, Förste Th. lect. Prost
 och Kyrko = Herde i Säfwe, samt Assessor Consist.
 Herr Swen Jacobson, Andre Theol. lect. Prost och
 Kyrko = Herde i Lundby, samt Assess. Consist.
 Herr Mag. Jacob Arwidson, Hist. och Mor. lector,
 Prost öfwer Södra Dom = Prostieriet, och Assess.
 Cons. förestår Första Theologiska lectionen.
 Herr Mag. Magnus Kocmpke, log. och Phys. lector,
 Herr Assessor Consist.